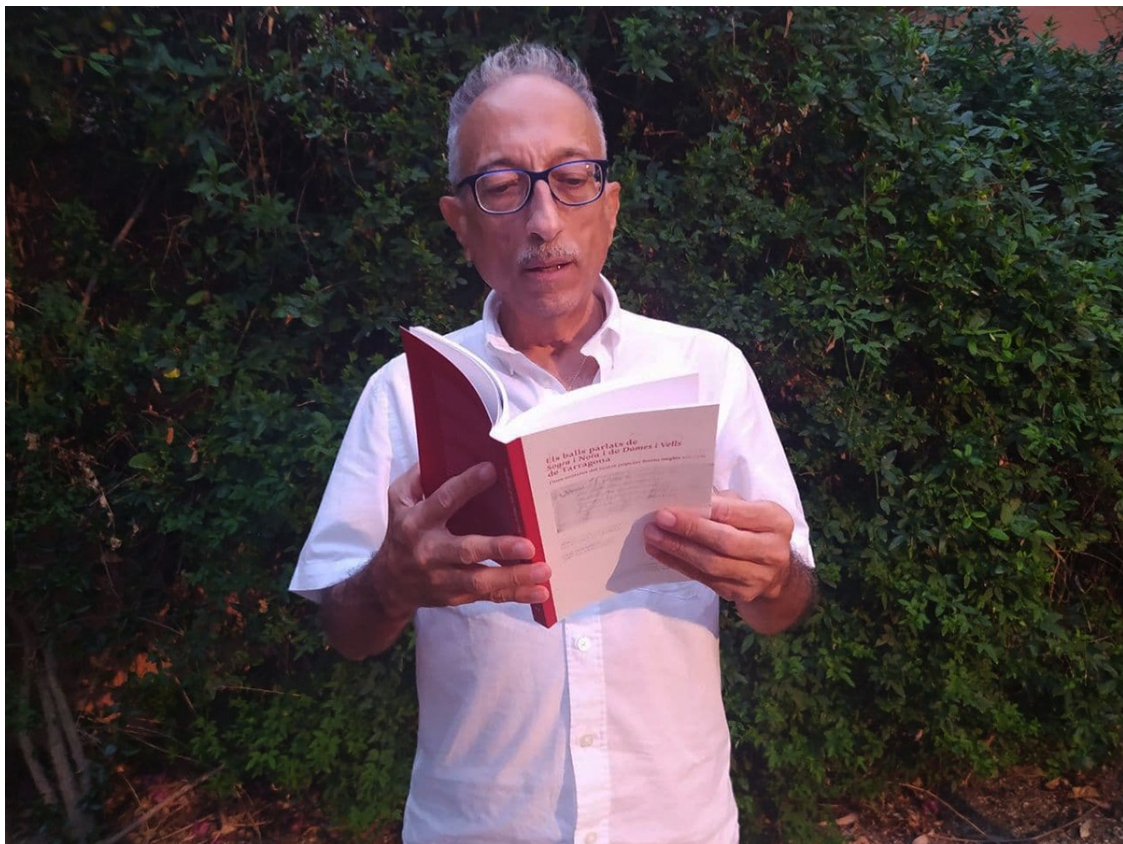

Pere Navarro: «Amb una mica més de cent anys formes del català tarragoní van desaparèixer»

L'autor explica a través dels textos de Dames i Vells i la Sogra i la Nora com va evolucionar el llenguatge de la ciutat entre el segle XIX i el segle XX

Pere Navarro, l'autor de Els balls parlats de Sogra i Nora i de Dames i Vells de Tarragona. | Josep M. Llauradó

Dames i Vells és Tarragona en la seva essència: un ball amb **més de 500 anys d'història**, **satíric** sobre l'actualitat de la ciutat i gràcies a utilitzar un **llenguatge col·loquial** conserva **trets del parlar propi del Camp de Tarragona** difícils de sentir en el dia a dia a la capital.

Un dels seus membres més coneguts en els últims anys, **Pere Navarro**, va presentar ahir en el marc de les festes de **Santa Tecla** un llibre molt especial: l'anàlisi lingüística de diversos textos antics no tan sols de Dames i Vells sinó també de **la Sogra i la Nora**, un altre ball satíric de Tarragona.

D'aquesta manera, Navarro s'acosta a un llenguatge que **majoritàriament s'ha perdut a la ciutat**, segons explica ell pel "refinament" i la "barreja" que es produirà a partir del **segle XIX** de persones provinents de diferents indrets. La variant tarragonina del català no ha quedat reduïda a

un ball folklòric, sinó que es pot sentir amb facilitat en diverses poblacions del Camp, però difícilment a Tarragona, segons assegura el mateix Navarro.

El llibre compta amb la col·laboració d'**Eva Rufin**, una estudiant que per al treball de fi de grau va transcriure i va analitzar lingüísticament el text de la Sogra i la Nora, mentre que també altres estudiants, en aquest cas de màster, van transcriure els textos de Dames i Vells. Precisament el valor d'aquest llibre és que s'han digitalitzat uns textos que pertanyien a arxius personals o a l'arxiu diocesà i que amb els anys es podrien haver perdut.

- D'on sorgeix la idea del llibre?

- Com que l'any 2014 el Ball de Dames i Vells celebrava el 500 aniversari de la primera documentació del ball a Tarragona es van anar fent diverses activitats, entre les quals anar investigant si hi havia textos antics. Com que anteriorment des de l'Arxiu Històric Arxidiocesà, el que en aquell moment era el director, mossèn Manuel Fuentes, feia temps que m'havia dit que tenien un text de Dames i Vells antic el vaig anar a veure.

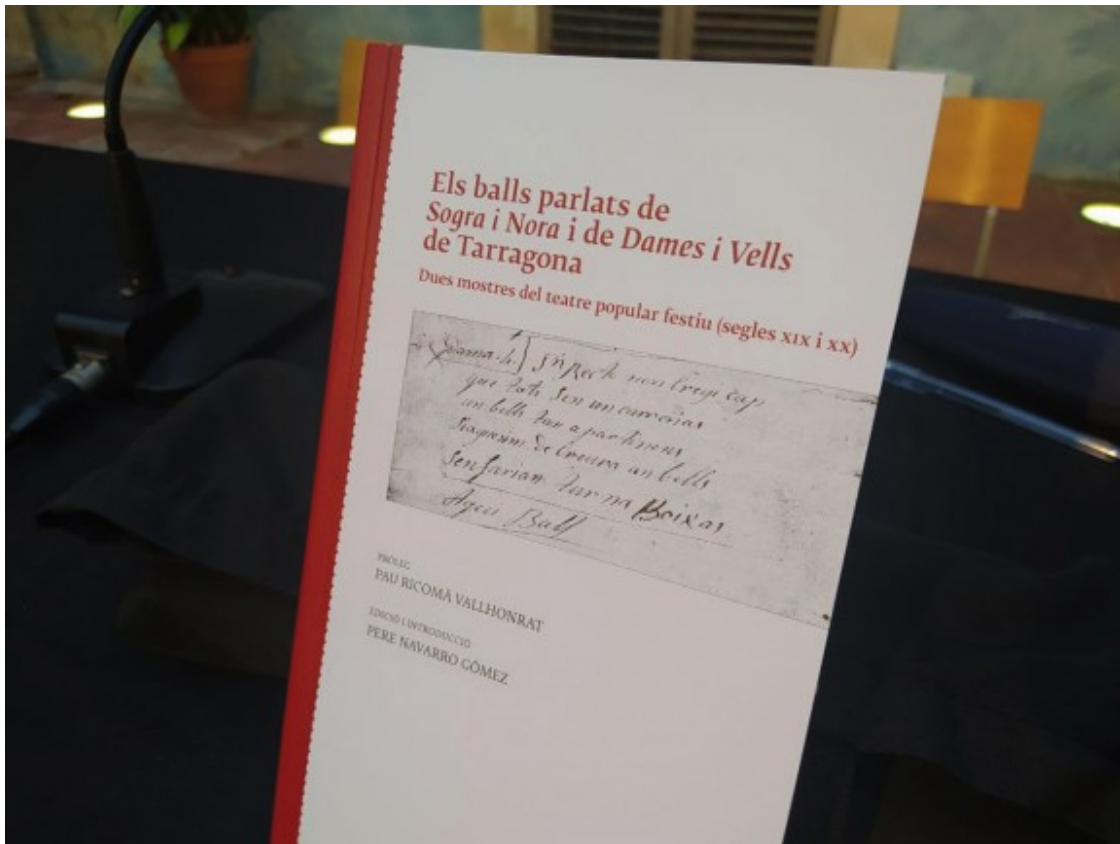
També em va dir que tenien un altre text d'un altre ball, el de Sogra i Nora, que també està reproduït i estudiat en aquest llibre. Vam anar estirant fils i una senyora que treballava allí, la Teresa Salort, el seu marit tenia un text de Dames i Vells de 1946 perquè un oncle del seu marit havia sortit, era ballador, per tant ja en teníem dos. Aquesta senyora coneixia el Francesc Barriach que el rebesavi de la seva dona també havia sortit i tenien un text de 1818. Llavors ja en teníem 4. Els que surten són de 1818, 1826, 1931-32 -no tenim la data coneguda-, 1946 i 1956. Aquest era l'últim que hi havia i era el que el ball va recuperar l'any 1981.

- Abans del segle XIX no hi ha res?

- Que hi hagi textos que sapiguem, no, pot ser que un dia o altre surti un text més antic.

- Com eren aquests textos del segle XIX? En no haver-hi les normes fabrianes, devien escriure a la seva manera.

- Escrivien com podien: separaven paraules, ajuntaven paraules... Perquè com que aquests textos s'anaven transmetent per via oral quan algú sabia una mica de lletra doncs ho posava per escrit. Però tenia uns rudiments molt bàsics de lectura i escriptura i era això el que es reflectia al text. Com que això ho executa la gent del poble i la gent del poble no està instruïda en res, en llengua tampoc, doncs el model de llengua que apareix als textos és el tarragoní parlat. Hi havia una sèrie de característiques que són pròpies del tarragoní i algunes que ja han passat a millor vida.

El llibre *Els balls parlats de Sogra i Nora i de Dames i Vells de Tarragona*. Foto: Josep M. Llauradó

- Quines són les que destaquen per no ser gaire comunes avui dia?

- N'hi ha que al Camp de Tarragona sí que hi són, a Tarragona ciutat no. No hi és per exemple la partícula *boi* en el sentit de quasi o gairebé. L'expressió diu "és *boi* morta", "és quasi morta". Avui a Tarragona aquesta partícula no es fa servir, però a Torredembarra i al Penedès sí. Un altre tret que a Tarragona avui no es fa servir és el pronom *mos* en lloc d'*ens* o *se*. "Mos diuen mil disbarats, *mos* veuen vells", que això a la ciutat de Tarragona ja no ho diu ningú però en canvi a Cambrils que està a 18 quilòmetres i que és el meu poble encara ho diem. Un altre tret que ha desaparegut, per exemple, l'article masculí *lo*. "*Lo* ballar, *lo* camp, *lo* cànem, *lo* senyor rector, *lo* sopar".

- I com ho transcriuen?

- *Lu*. No hi ha normes, escrius allò que sona, és molt curiós veure com estan escrits aquests textos. Surt *fenya*, que encara ho diem, *hòmens*, *jòvens*, que a Tarragona ciutat potser no es fa servir però al Camp de Tarragona encara sí. Tarragona ja és una ciutat i vol parlar més fi, però en canvi a Reus encara es conserven molts d'aquests trets del tarragoní genuí que a Tarragona per la confluència de gent d'altres llocs s'ha anat modificant.

- Quan es va recuperar el Ball de Dames i Vells es va agafar aquesta fonètica tal qual estava escrita?

- L'últim text que es conservava era de 1956, per tant, la reforma fabriana ja s'havia produït, la

persona que escriu aquell text ja té en compte les normes de l'Institut d'Estudis Catalans i amb la voluntat de no reflectir la llengua col·loquial sinó una llengua més elaborada. El que passa és que de vegades com que el text té una rima i una mètrica determinada si tu li canviaves la paraula col·loquial perdia la mètrica i la rima. Llavors allò ho hem conservat.

- Per tant, encara que d'aquesta manera, l'any 1981 es va recuperar aquella essència?

- Durant anys es va representar sempre aquell mateix text, fins que va arribar un moment en què cada any sortia un text nou mantenint alguns versots antics. Per exemple: "Mireu la *meua* dona quina llufa s'ha fotut, de tan pudenta com era m'ha fet perdre la salut". Això hi és cada any.

- Al llibre també s'hi analitza la llengua emprada al ball de la Sogra i la Nora. Com era?

- El ball de la Sogra i la Nora no és tan conegut perquè no es representa i no hi ha notícies que s'hagués representat periòdicament, com era el cas de Dames i Vells, abans de la Guerra Civil. Del ball de la Sogra i la Nora només hi ha un text que tenien a l'Arxiu de l'Arquebisbat, que no té data però per la caligrafia podem dir que seria de finals del segle XIX. En aquest ball no podem contrastar allò que ha anat canviant.

La presentació del llibre es va fer ahir al jardí de la Casa Canals. Foto: Josep M. Llauradó

- Quina és la conclusió respecte a l'evolució de la llengua en els textos analitzats?

- Amb el pas dels anys, aquests textos que representen aquesta llengua col·loquial i no una

llengua elaborada van canviant. Per exemple, al text de 1946 ja no hi ha cap *lo*, ni *mos*. Veus que amb una mica més de cent anys ja hi ha unes formes que han desaparegut.

- Això és degut al refinament de la llengua a la ciutat o per la normativa?

- El text de 1946 no té cap mena de normativa, era una persona que a penes sabia llegir i escriure, no és una persona il·lustrada lingüísticament parlant.

- Per tant, a causa de l'evolució mateixa de la societat?

- Sí, això està claríssim perquè aquesta persona que escriu no en sap, de llengua. La llengua normativa no li ha arribat, no li ha pogut arribar perquè hi ha hagut la Guerra Civil entre mig, que va trancar la vehiculació de la llengua normativa. Si no havia estat instruït durant el temps de la República, poca llengua podia saber.

- Podríem dir que el tarragoní es comença a perdre abans de la normalització lingüística i l'aparició de TV3?

- Trets del tarragoní, i tant.

Dames i Vells. Foto: TGN Cultura